

FELSEFE DÜNYASI

2007/2 Sayı :46 YILDA İKİ KEZ YAYIMLANIR ISSN 1301-0875

Sahibi
Türk Felsefe Derneği Adına
Başkan Prof. Dr. Necati ÖNER

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Prof. Dr. Ahmet İNAM

Yazı Kurulu
Prof. Dr. Necati ÖNER
Prof. Dr. Ahmet İNAM
Prof. Dr. Murtaza KORLAELÇİ
Prof. Dr. Hakan POYRAZ
Doç. Dr. Hüseyin Gazi TOPDEMİR
Doç. Dr. İsmail KÖZ
Yrd. Doç. Dr. Levent BAYRAKTAR

Felsefe Dünyası Hakemli Bir Dergidir.

Felsefe Dünyası 2004 yılından itibaren PHILOSOPHER'S INDEX ve
TÜBİTAK / ulakbim tarafından dizinlenmektedir.

Yazışma ADRESİ
P.K. 21 Yenışehir / ANKARA
Tel&Fax: 0.312 231 54 40

Fiyatı: 15 YTL (KDV Dahil)

Banka Hesap No:
Vakıfbank Kızıtlay Şubesi: 00158007288336451

Dizgi ve Baskı
Türkiye Diyanet Vakfı
Yayın Matbaacılık ve Ticaret İşletmesi
OSTİM Örnek Sanayi Sitesi 1. Cad. 358 Sk. No: 11 Y.Mahalle / ANKARA
Tel: 0.312 354 91 31 (Pbx) • Fax: 0.312 354 91 32

ŞÜPHECİ HİPOTEZLER VE GÜVENİLİRCİLİK

Fatih Sultan Mehmet ÖZTÜRK *

Güvenilircilik, bir inancın epistemik statüsünü, *çoğunlukla* doğru inançlara neden olan bilişsel süreçlerin objektif güvenilirliğine bağlayan dışsalıcı bir teoridir.¹ Alvin Goldman'ın "What is Justified Belief?" adlı makalesinde önerdiği ve *Epistemology and Cognition* başlıklı kitabında geliştirip savunduğu bu teoriye göre; bilgi ve epistemolojik gerekçelendirme güvenilir süreçlerin bir ürünüdür.² Goldman bilginin oluşumu için şu dört şartı ileri sürer: (i) S öznesi ö önermesine inanmalı; (ii) ö doğru olmalı; (iii) S'nin bu doğru inancı oldukça güvenilir olan bir bilişsel süreç tarafından oluşturulmuş olmalı; (iv) S'yi ö'nün yanlış olduğuna ya da ö'ye neden olan bilişsel sürecin güvenilir olmadığına inandıracak başka hiçbir güvenilir süreç olmamalıdır. Koşul (iii)'de ifade edilen güvenilirlik unsuru, bu bilgi analizinin çekirdeğini oluşturur ve genellikle *objektif* olasılık bakımından belirlenir. Ayrıca, güvenilircilik için bilgi üzerinde hiçbir *a priori* sınırlama yoktur; çünkü bilginin varlığı, dünyanın doğa-kanunsal özelliklerine, özellikle de inançlarımızı oluşturan algı, usavurma, bellek ve içgözlem gibi bilişsel süreçlerin objektif güvenilirliği hakkındaki olgulara bağlıdır.

İşselci epistemolojiye karşı önemli bir alternatif olarak ortaya çıkan bu görüş, yakın dönemlerde oldukça yoğun ve çarpıcı eleştiriler toplamıştır.³ Örneğin çoğu işselci

* Pamukkale Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü. fsmozturk@pau.edu.tr

¹ En genel terimlerle ifade edecek olursak; dışsalcılık, bilgi üzerindeki işselci gerekçelendirme şartını reddeder ve onun yerine, özne S açısından dışsal olan bir koşul önerir: S'nin önerme ö'yü bilmesi, ö'nün doğru olması ve S'nin ö'ye inanması şartlarına ek olarak, inanç ö'ye neden olan bilişsel süreç veya mekanizmaların oldukça güvenilir olmasını veya inanç ö ile onu doğru kılan nesnel gerçeklik arasında doğa-kanunsal bir bağlantının varlığını gerekli kılar. Eş deyişle, dışsalcılık için epistemolojik yargılarımızda belirleyici olan, dış dünya ile olan bağlantımızın öznel bir kavranışı değil fakat ta kendisidir. Dışsalcılığın daha ayrıntılı bir sunumu için bkz., Kent Bach, "A Rationale for Reliabilism", *The Monist*, sayı: 68, 1985, s.246-263; William P. Alston, *Epistemic Justification: Essays in The Theory of Knowledge*, Ithaca: Cornell University Press 1989, s.185-226; James Pryor, "Highlights of Recent Epistemology", *The British Journal for the Philosophy of Science*, sayı: 52, 2001, s. 95-124.

² Alvin Goldman, bilgi ve gerekçelendirme kavramlarını, genel olarak, inançlarımıza neden olan bilişsel süreçlerin güvenilirliği, yani çoğunlukla doğru inanç oluşturmaları bağlamında karakterize eder. Ama bilgi hakkındaki güvenilircilik, gerekçelendirme hakkındaki güvenilircilikten farklıdır ve burada daha çok güvenilircilik görüşünün bilgi analizi üzerinde durulacaktır. Bkz. Alvin Goldman, "What is Justified Belief?", *Justification and Knowledge* içinde, ed. G. S. Pappas, Dordrecht: D. Reidel, 1979; Alvin Goldman, *Epistemology and Cognition*, Cambridge: Harvard University Press 1986; özellikle Alvin Goldman, "Strong and Weak Justification", *Philosophical Perspectives*, sayı: 2, 1988, s.51-69.

³ Üstesinden gelinmesi oldukça güç bu eleştirilerin önemli bir bölümü, "genellik derecesi" ve "güvenilirliğin kapsam alanı" olarak da adlandırılan teknik sorunlarla ilgilidir. Örneğin bkz., E.

düşünürü göre, bilişsel bir sürecin güvenilir olduğuna ilişkin “içsel” anlamda bilişsel bir erişimimiz veya *nedenimiz* olmadığı sürece, güvenilirlik sınırlamasının bilgi veya gerekçelendirme üzerinde herhangi bir belirleyiciliği olamaz. Bu eleştiri, güvenilirlik sınırlamasının pozitif epistemolojik statü için ne *gerekli* ne de *yeterli* olduğunu göstermek için, genellikle karşı örnekler temelinde ileri sürülmüştür. Fakat yalnızca güvenilirliği değil, genel olarak dışsalcılığı da zor duruma sokan bu örnek durumlar; bilgi veya gerekçelendirmenin haklı kaynağı, öznenin aktif katılımı ile sahip olduğu veya olabileceği *içsel* nedenlerinde aranmalıdır, çünkü “pozitif epistemolojik statü bazı deontolojik öğeleri de içine alan normatif bir kavramdır” düşüncesini öngörür.⁴ İşte bu içselci öngörü tarafından da beslenen “bir-kap içerisinde-bilgisayara-bağlı-beyin” hipotezi, bilgi veya gerekçelendirme hakkındaki şüpheli sonucu desteklemek için tasarlanmış teorik bir düzenektir. Ama şüpheli hipotezler ile güvenilirlik arasında sanılandan daha yakın ama üzerinde pek az düşünülmüş bir ilişki söz konusudur. Şöyle ki, bu hipotezlere dayanan şüpheli argüman, güvenilirlik unsurunun bilgi için gerekli olmadığını dolaylı olarak *ima* eden bir öncül de kullanır, ama şüphelinin söz konusu bu öncül için ayrıca geliştirdiği argüman geçersizdir. Güvenirliğin bir bakıma reddedilmesi anlamına gelen bu girişim, bilgi kuramcılarının gözünden kaçmıştır.

Bu makalenin temel amacı, bilgi hakkındaki şüpheli sonucu destekleme girişiminde kullanılan fakat güvenilirlik şartının bilgi için gereksizliğini ima eden bu öncülün, hatalı bir çıkarıma dayandığını göstermek ve dolayısıyla da “*kötü-yaratık*” ve benzeri hipotezler kullanılarak, güvenilirlik karşıtı sonuçların kesinlikle türetilmeyeceğinin altını çizmektir. Tartışmamızın genel düzeni şöyle olacaktır: İlk önce, BIV hipotezi olarak da kısaltılan “bir- kap-içerisinde-bilgisayara-bağlı-beyin” varsayımı ana hatlarıyla tanıtılacak ve bu varsayım temelinde, *bilmenin* olanaksız olduğunu öne süren ünlü BIV şüpheli argümanı detaylı olarak ele alınacaktır.⁵ Ardından, bu argümanın özellikle güvenilirliği dolaylı olarak reddeden bir öngörüsünün de olduğu belirtilip, şüphelinin söz konusu bu öncül için ayrıca öne sürdüğü argümanın geçersiz olduğu gösterilmeye çalışılacaktır. Sonuç bölümünde ise;

Conee ve R. Feldman “The Generality Problem For Reliabilism”, *Philosophical Studies*, sayı: 80, 1998, s.1-28; Goldman, 1986, s. 49; W. P. Alston , “How to Think About Reliability”, *Philosophical Topics*, sayı: 23(1), 1995, s.1-29.

⁴ Örneğin, Hilary Putnam’ın “Dalai Lama” ve Laurence Bonjour’un “Norman” örnekleri, güvenilirlik unsurunun *yeterliliğini* açıkça sorgular. Bkz. Hilary Putnam, *Realism and Reason*, Cambridge: Cambridge University Press 1983; Laurence Bonjour, *The Structure of Empirical Knowledge*, Cambridge: Harvard University Press 1985. Öte taraftan, Carl Ginet’in “Hattie teyze” ve John Pollock’ın “kötü yaratık” kurguları, güvenilirlik sınırlamasının *gereksiz* olduğunu göstermeyi amaçlayan örnek durumlardır. Bkz. Carl Ginet, “Contra Reliabilism”, *The Monist*, sayı: 68, 1984, s.175-178; John Pollock, “Reliability and Justified Belief”, *Canadian Journal of Philosophy*, sayı: 14, 1984, s.103-114.

⁵ BIV, “bir-kap-içerisinde-bilgisayara-bağlı-beyin” ifadesinin İngilizce karşılığının kısaltılmış şeklidir. Konuyla ilgili literatürde BIV kısaltması oldukça yaygın olarak kullanılmaktadır ve bu gelenek burada da sürdürülecektir.

Kartezyen şüpheciliğine baş vurmak suretiyle güvenilirciliği reddetme çabalarının aslında boşa olduğu vurgulanacaktır.

I

“Bilebilir miyiz?”, “nereye kadar bilebiliriz?” ve “herhangi birşeyin gerekçeli inancına sahip olabilir miyiz?” soruları karşısında şüphecinin genel tavrı oldukça negatiftir. Şüpheci de bilginin bir tür kesin ve gerekçelendirilmiş doğru inanç olduğunu benimser ama bilginin gerekçelendirme şartının, içselci anlamda bir *nedene* sahip olmayı ve bu neden ile onun üzerinde temellendirilen sonuç arasındaki nedensel ya da mantıksal bağlantıyı *görmeyi* gerektirdiğini savunur.⁶ Bu bağlamda, şüpheci için bile bilginin analizi projesi bir şekilde kurulup başlatılabilir; ama böyle bir felsefi proje, ona göre, başarılı bir şekilde asla tamamlanamaz.⁷

Bu sonucu desteklemek için ileri sürülen kanıtlardan birisi, kimi zaman “rakip hipotezler” olarak da adlandırılan şüpheci hipotezler argümanıdır. Descartes’ın “rüya” veya “kötü yaratık” hipotezi ve bunların modern temsilcisi olan BIV hipotezi, bu şüpheci argümanın tipik örneklerdir.⁸ Bunlardan özellikle BIV hipotezi, konu ile ilgili literatürde oldukça yoğun ilgi toplamış ama farklı tepkilere neden olmuştur. Ancak, BIV hipotezi ile güvenilircilik görüşü arasındaki ilişki üzerine yeterince eğilinmemiştir. Literatürdeki söz konusu boşluğu doldurma çabalarına kendi payıma düşen katkıyı sağlama isteği, bu makalenin temel çıkış noktasıdır. Tartışmamıza, BIV hipotezine dayanan şüpheci argümanın sunumu ile başlayacağım.

BIV hipotezi, genel olarak, herşeyin bize görünenden oldukça farklı olabileceği düşüncesi üzerine kuruludur. Buna göre, şu anda *gerçek* dünyada değil, ama aslında bir bilgisayara bağlı ve tecrübeleri bu bilgisayar tarafından yönlendirilen bir kap içerisindeki beyinler olabiliriz; bu, mantıksal olarak olanaklı varsayımsal bir durumdur. Ancak, ne var ki, bunun böyle olmadığını bilmemizin hiçbir bir yolu yoktur. Çünkü gerçek dünya ile bilgisayara bağlı beyinler olduğumuzu ileri süren varsayımsal durum, *fenomenolojik* olarak birbirinden ayırt edilemez: Bize herşey her iki durumda da benzer olarak görünecek ve aynı deneylere sahip olacağız. Bu nedenle, eğer bilgisayara bağlı beyinler olduğumuz varsayımı doğru ise— ki bunun böyle olmadığından *asla* emin

⁶ Bkz. Richard Fumerton, *Metaepistemology and Skepticism*, Lanham, MD: Rowman & Littlefield, 1995, s.36.

⁷ Bazı (aşırı) şüpheçiler hiçbir şeyi bilemeyeceğimizi iddia eder. Şüpheciliğin bu türü global şüphecilik olarak da bilinmektedir. Fakat çoğu ılımlı şüpheciye göre, sadece belirli alanlar— etik, matematik, dış dünya, gelecek, öteki zihinler ve benzeri— ile ilgili iddia veya önermelerin bilgisine ya da gerekçeli inancına sahip olamayız. Şüpheci hipotezler daha çok kısmi şüphecilik olarak da adlandırılan şüpheciliğin bu ılımlı türünü desteklemek için tasarlandıklarından dolayı, burada, çok ender olarak rastlanan global şüphecilik değil, kısmi şüphecilik masaya yatırılacaktır.

⁸ Yalnızca duyuların *yanıltmasının* değil, ama aynı zamanda “kötü ama dahi bir yaratığın” bizi *aldatmasının* da olanaklı olabileceğini ve dolayısıyla da duyusal olanın yanında, mantık ve matematik ile ilgili önermeler hakkında bile hatalı olabileceğimizi felsefe tarihinde ilk defa gündeme getirip etraflıca ele alan Descartes, bu varsayımı aracılığı ile Sextus’un *Outlines of Pyrrhonism* ve Cicero’nun *De Academica*’da sunduğu geleneksel şüpheci argümanların hedefini genişletir. İşte BIV şüpheci argümanı bunun günümüzdeki uzantısıdır.

olamayız— bütün inançlarımız yanlış ve sonuç epistemolojik bir felâkettir: Dış dünya dahil çoğu şey hakkındaki önermenin bilgisi olanaklı değildir. Örneğin, siz şu anda bir kap içerisine koyulmuş ve tecrübeleri bir bilgisayar tarafından yönlendirilen sadece bir beyinden ibaret olmadığınızı bilmiyorsunuz. Dahası, BIV hipotezinin tasvir ettiği bu varsayımsal durum doğrusya, şu anda masanızda oturmuş, bu makaleyi okuduğunuzu da bilmiyorsunuz. O halde, şu anda masanızda oturmuş ve bu makaleyi okuduğunuzu bilmiyorsunuz. Daha biçimsel olarak ifade etmek gerekirse; basit *modus ponens* çıkarımına dayanan BIV şüphecisi argümanı şudur:

1. Biz, BIV hipotezinin yanlış olduğunu bilmiyoruz.

2. Eğer BIV hipotezinin yanlış olduğunu bilmiyorsak, Dünya'nın yuvarlak veya iki elimizin olduğunu da bilmiyoruz.

3. O halde, Dünya'nın yuvarlak veya iki elimizin olduğunu bilmiyoruz.⁹

Bu argüman geçerlidir fakat güvenilir yani hem geçerli hem de bütün öncüllerinin doğru olup olmadığı tartışmalıdır.¹⁰ Güvenilirliği konusunda farklı tepki ve eleştirilerin hedefi olan BIV şüphecisi argümanın burada sadece güvenilirlik teorisiyle olan bağlantısı üzerinde durulacaktır.

BIV şüphecisi argümanı, güvenilirliğin yanlış olduğunu ima eden bir iddiayı üstü kapalı olarak öngörür ve söz konusu bu öncül için, şüphecinin, ilk bakışta oldukça makul görünen ama aslında geçersiz olan bir kanıtı vardır. Bilgi

⁹ Bu argümanın benzer sunumları için bkz., John Pollock, *Contemporary Theories of Knowledge*, Totowa, NJ: Rowman & Littlefield, 1986, s.3 ve Jonathan Dancy, *Introduction to Contemporary Epistemology*, Basil Blackwell: Oxford, 1985, s.10. BIV hipotezini esas alan bu argüman, yalnızca *modus ponens* formuna dayanmak zorunda değildir; gerek *modus tollens* gerekse *saçmaya indirgeme* mantığı kullanılarak, (3) kolaylıkla türetilir.

¹⁰ BIV şüphecisi argümanı genel olarak üç farklı tepki ve eleştiriye maruz kalmıştır. Bunlardan birisi, Fred Dretske, "Epistemic Operators", *The Journal of Philosophy*, sayı: 67, 1970, s.107-23 ve Robert Nozick, *Philosophical Explanations*, Cambridge: Harvard University Press, 1981'in, "bilgi belli bir dedüktif gerektirme altında kapalıdır", yani "özne hem P'yi hem de Q'nun P'nin mantıksal bir gerektirmesi olduğunu biliyorsa, Q'yu da biliyor demektir" prensipini reddetmek suretiyle ikinci öncüle yaptıkları itirazdır. 'Bilgi' teriminin kullanıldığı yer ve durum açısından "bağlam-duyarlı" olduğunu düşünen Keith DeRose, "Solving the Skeptical Problem", *The Philosophical Review*, sayı:104, 1995, s.1-52 ve David Lewis, "Elusive Knowledge", *Australasian Journal of Philosophy*, sayı: 74, 1996, s.549-67 ise; epistemolojik açıdan daha az müşkülpesent olan durumlarda, hem BIV hipotezinin yanlış olduğunu hem de çoğu gündelik önermeyi bildiğimizi ileri sürerek, BIV şüphecisi argümanını alt etmeye çalışırlar. G.E. Moore'un "sağduyu" felsefesini temel alan Ernest Sosa, "How to Defeat Opposition to Moore", *Philosophical Perspectives*, sayı:13, 1999, s.141-54'nın yaklaşımı, hem "Dretskeci" hem de "bağlam-duyarlı" tepkilerden farklıdır. Sosa'ya göre, "bilgi belli bir dedüktif gerektirme altında kapalıdır" prensipi gereği gündelik önermeleri bildiğimiz için, BIV hipotezinin yanlış olduğunu da aslında bilmekteyiz; bu nedenle Sosa, BIV şüphecisi argümanın birinci öncülünün temelde yanlış olduğunu düşünür. Ayrıca, Hilary Putnam, *Reason, Truth and History*, Cambridge: Cambridge University Press 1981, I.Bölüm, şüphecisi hipotezlerle karşı oldukça etkili itirazlar geliştirir. Bu makalede şüphecisi hipotezlerin farklı bir yönü üzerinde duralacağı için, bu tepki ve eleştiriler burada ayrıntılı olarak değerlendirilmeyecektir.

teorisyenlerinin gözden kaçırmış oldukları bu noktayı açığa çıkarmak için, BIV şüpheci argümanı yeniden inşa edilecektir. S'yi bilen özne ve ö'yü dış dünya ile ilgili herhangi bir olgusal önerme olarak kısaltalım. BIV şüpheci argümanı bütün öncüleriyle birlikte aşağıdaki gibidir.

(1) S'nin ö'yü bilmesi, S'nin BIV hipotezinin yanlış olduğunu bilmesini *zorunlu olarak* gerektirir.

(2) Fakat S'nin BIV hipotezinin yanlış olduğunu bilmesinin olmazsa olmaz şartı, S'nin ö'ye gerekçeli olarak inanmasıdır.

(3) Ancak, S'nin ö'ye gerekçeli olarak inanıp inanmadığını saptamak ve böylece de S'nin ö'yü bilip bilmediğini belirleyebilmek için, S'nin duysal olmayan *bütün* delilleri bir kenara bırakılmalı ve onun duyu deneyimlerinin *sadece* salt duysal özellikleri dikkate alınmalıdır.

(4) Böylece, S'nin ö'ye gerekçeli olarak inanması şu şartın sağlanmasına bağlıdır: S, ö'nün doğru olduğunu *düşünmek için*, içsel anlamda erişiminin olduğu *iyi bir nedene* sahip olmalı ve bu nedeninin de ö'yü olası kıldığına *gerekçeli* olarak inanmalıdır.

(5) Ama (2), (3) ve (4) hep birlikte doğruysa, S'nin BIV hipotezinin yanlış olduğunu bilmesinin hiçbir yolu yoktur. Çünkü S'nin ö'ye ilişkin *gerekçesi*, S ister gerçek dünyada ister BIV hipotezinin öngördüğü varsayımsal durumda olsun, ö'yü kesinlikle aynı oranda destekler. Şöyle ki, gerçek dünyada olduğumuzu öngören realist hipotez ile bilgisayara bağlı beyinler olabileceğimizi öne süren varsayımsal durum birbirinden, S'nin sahip olduğu deneyimlerinin *fenomenolojik* karakteri hususunda değil, S'nin duysal deneyimlerinin asıl kaynağının *ne* olduğu hakkındaki iddiaları bakımından ayrılır. Bu nedenle, S'ye herşey her iki durumda da benzer olarak görüneceğinden, S tamamen aynı tecrübelerle sahip olacak ve böylece de gerçek dünya ile S'nin bilgisayara bağlı bir beyin olabileceğini öne süren varsayımsal durum birbirinden ayırt edilemeyecektir.

(6) Şu halde, S'nin ö'ye olan inancı epistemolojik olarak gerekçelendirilmemiştir ve bu nedenle de S'nin BIV hipotezinin yanlış olduğunu bilmediği iddiası doğrudur.¹¹

(7) Ama bir inanç epistemolojik açıdan gerekçelendirilmediği sürece, o inanç bilginin örnek bir durumu olarak kabul edilemez.¹²

(8) O halde, S'nin ö'yü bildiğini söyleyemeyiz.

¹¹ Bazı içselciler, kendisi de bir içselci olan Descartes'ın benimsediği bu öncülü kabul etmez. Hatta onlara göre, BIV hipotezinin öngördüğü durum şüpheciliği değil, tersine gerekçelendirme hakkındaki içselciliği motive eder. Örneğin bkz., R. Foley, *The Theory of Epistemic Rationality*, Cambridge:Harvard University Press 1987, 3.Bölüm.

¹² Bu öncülü yalnızca dışsalcılar değil, bazı bilgi durumlarının içselci gerekçelendirme şartını gerektirmediğini düşünen bir çok içselci de kabul etmez. Örneğin bkz., özellikle K. Lehrer, "Discursive Knowledge", *Philosophy and Phenomenological Research*, sayı: 60 (3), 2000, s.652 ve Richard Foley, *Working Without a Net: A Study of Egocentric Epistemology*, New York, Oxford University Press 1993, s.56.

BIV seneryosunu kullanarak bilginin olanaksızlığını ileri süren bu argüman, Descartes'ın *İlk Düşünce*'sini bütün çıplaklığı ile gözler önüne serer. Buradaki temel vurgu şöyle ifade edilebilir. Öznenin duyu deneyimleri, onun bir bilgisayara bağlı beyin olmadığını hiçbir şekilde gösteremez; çünkü, *ex hypothesi*, öznenin gerçek dünyada sahip olduğu duyu deneyimleri ile onun BIV hipotezinin ileri sürdüğü varsayımsal durum içerisinde sahip olacağı duyu deneyimleri "niteliksel olarak" aynıdır.¹³ Dahası, öznenin, içinde bulunduğu epistemolojik durumunu belirlemede başvurabileceği tek kaynak, onun kendi duyu deneyimleridir. Ancak o, her iki durumda da *aynı* duyu deneyimlerine sahip olacağı için, kendisinin bir bilgisayara bağlı beyin olmadığını bilmesinin hiçbir yolu yoktur. Descartes, *İlk Düşünce*'de bunu şöyle dile getirir: "Bu konular üzerine daha dikkatlice düşünürken, uyanıklığı uykudan ayırabilecek kesin hiçbir belirti olmadığını çok açık olarak görebiliyorum. Sonuç olarak, oldukça şaşırıyorum ve bu baş döndürücü şaşkınlık, beni şu anda bile uykuda olduğuma neredeyse ikna ediyor."¹⁴

Eş deyişle, uyanıklık uykudan subjektif açıdan yani fenomenolojik olarak ayırt edilemez. Uyanıkken tecrübe edilen duyu deneyimleri ile uyurken sahip olunan duyu deneyimleri fenomenolojik olarak aynıdır. Bundan dolayı, sürekli olarak uyku halinde olmadığımızı bilmemizin bizim kendi açımızdan bir yolu yoktur. Ancak, bunu bilmeden de başka şeyleri, örneğin "ben varım", "Dünya yuvarlaktır" veya "sigara içmek kansere neden olur" gibi önermeleri bildiğimizi ya da bilebileceğimizi de asla söyleyemeyiz.

Dikkat edilecek olursa; "subjektif olarak ayırt edilemez" kavramı, şüphecinin bu sonuca ulaşmada kullandığı temel çıkış noktasıdır. Gerçeğe uygun normal deneyimler ile bilgisayara bağlı veya düş halindeyken sahip olunan deneyimlerin subjektif olarak ayırt edilemezliği, genel olarak iki farklı şekilde analiz edilebilir. Subjektif olarak ayırt edilemezlik, ya duyu deneyimlerinin subjektif ama "*intentional*" olmayan niteliklerinin benzerliği, yani "qualia" olarak görülebilir ya da onların dış dünya-bağımlı olmayan "*intentional*" içeriklerinin kesin benzerliği bakımından anlaşılabilir. Descartes, özellikle *Altıncı Düşünce*'de bunlardan ilkinin düşünüyor gibi görünmektedir: "Duyulur objelerin ideleri, işbirliğim olmaksızın ve hatta çoğu kez istencime karşı oluşturulurlar."¹⁵

Fakat burada önemli olan, Descartes'ın ya da genel olarak şüphecilerin bu analizlerden hangisini ön plana çıkarmaya çalıştığının belirlenmesi değil, ama şüphecinin, duyu deneyiminin objelerinin *doğasının* ne olduğu, duyu deneyiminin bir

¹³ "Niteliksel olarak" aynı olma ya da "niteliksel özdeşlik", kesin *benzerlik* demektir. Ama bu, *sayısal* özdeşlikten farklıdır. Örneğin, ikiz kardeşler sayısal olarak değil *niteliksel* olarak özdeştir. Dolayısıyla, BIV seneryosundaki özne₁ ile gerçek dünyada yaşayan ve özne₁'in sahip olduğu bütün deneyimleri *benzer* olarak tecrübe eden özne₂ *niteliksel* olarak özdeştir; yani özne₁ ve özne₂ epistemolojik ikizlerdir.

¹⁴ Descartes, *The Philosophical Writings of Descartes* II, ed. J.Cottingham, R. Stoothoft ve D. Murdoch, Cambridge: Cambridge University Press 1984, s.13.

¹⁵ Descartes, 1984, s.55.

tür biliş mi yoksa duyum mu olduğu problemleri karşısında sergilediği genel yaklaşımdır. Şüphelinin yaklaşımı kabaca şöyle özetlenebilir: Duyusal deneyimi biliş değil ama bir tür duyum olarak gören şüpheci, *doğrudan* realist algı görüşünün derinden problemlili olduğunu düşünür. Ona göre, rüya, halisünasyon veya BIV seneryosunun öngördüğü varsayımsal durumlarda da olduğu gibi, gerçeğe uygun algıdan subjektif olarak ayırt edilemez olan ama objesi, gerçek algıdan farklı olarak, zihin-bağımsız nesnelere olmayan duyu deneyimleri olanaklıdır. Şüpheci, bu durumun, gerçeğe uygun algılarla BIV mağdurunun algılarının aynı tür duyusal durumlar olduğunu açıkça gösterdiğini düşünür. Bu nedenle, şüpheci için duyusal algının özü, duyumlanan ya da tecrübe edilen nesnelere bağlı değildir. Çünkü aynı tür deneyimler, zihin-bağımsız nesnelere yokluğunda da meydana gelebilir. Demek ki, duyusal algıya dayalı bütün deneyimlerimizde, farkındalığın objeleri, aracısız kavradığımızı düşündüğümüz zihin-bağımsız dış nesnelere bağlıdır. İşte bunu temel dayanak noktası olarak alan şüpheci, daha da ileri giderek, yalnızca dış dünya hakkındaki önermeleri değil, ama aynı zamanda mantık, matematik ve etik ile ilgili önermeleri de bilemeyeceğimizi gündeme getirir.

Fakat realist algı teorisini benimseyen bazı filozoflar, örneğin John McDowell ve John Hyman, gerçek dünyada sahip olduğumuz algılar ile BIV mağdurunun algıları arasında ortak hiçbir unsurun olmadığı kanıtlanırsa, BIV şüpheci argümanına karşı oldukça iyi bir cevap verilebileceğini ileri sürerler.¹⁶ Fakat bu tepki, BIV şüpheci argümanının temel vurgusunu gözden kaçırmaz. Bizim ve BIV mağdurunun algılarının özde benzer olmadığını göstermeye çalışılarak, BIV şüpheci argümanının önü kesilemez. Çünkü her ne kadar “subjektif olarak ayırt edilemez” kavramı şüphelinin temel çıkış noktası olsa da, burada epistemolojik açıdan önemli olan, bizim ve BIV mağdurunun algıları arasında herhangi bir ortak bileşen ya da unsurun olup olmadığı değil, gerçeğe uygun algıyı BIV-türü halisünasyonlardan bizim kendi açımızdan ayırt edecek bir yolumuzun olmadığıdır. Dolayısıyla, şüphelinin de dikkatlice vurgulamaya çalıştığı gibi, gerçek algı ile BIV-türü halisünasyonlar arasındaki farkı kendi bakış açımızdan görmek olanaksız olduğu sürece, şüpheci kaygı sürekli olarak gündemde kalacaktır.

Şüphesiz, (8)'de ifade edilen şüpheci sonucu desteklemek için kullanılan öncüllerin hemen hepsi *modern* felsefenin başlangıcından beri yoğun tartışmalara konu olmuştur. Bazı bilgi kuramcıları, bilginin, BIV şüpheci hipotezinin yanlış olduğunu bilmemizi gerektirmediğini düşünmesine rağmen, temelde böyle bir düşünceye yol açan “bilgi belli bir dedüktif gerektirme altında kapalıdır” prensipi hakkındaki kuşkular konusunda pek emin olmadığımız ve çoğu kuramcının bilgi ve BIV hipotezinin mantıksal olarak uyumlu olmadıkları yönündeki sezgilerine katıldığımızdan dolayı ve özellikle de argümanın hatırı için, birinci öncülün doğru olduğu varsayılacaktır. Fakat (2), (4) ve (5),

¹⁶ John McDowell, *Mind and World*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1996, ss.111-13; John Hyman, “The Causal Theory of Perception”, *The Philosophical Quarterly*, sayı: 42, 1992, s.294.

temelde içselci epistemolojiyi esas alır. Epistemolojik gerekçelendirmenin haklı kaynağının, S'nin, inandığı şeylerin doğru olduğunu *düşünmek için* aktif katılımı ile sahip olduğu içsel nedenlerinde yattığı ve daha önemlisi, bu sınırlamanın bilginin vazgeçilemez bir şartı olduğu düşüncesi, içselciliğin hemen bütün türleri tarafından açıkça benimsenir. Bir çok bilgi kuramcısı, bu düşüncenin savunulabilirliği konusunda oldukça önemli kaygılar sergiler, fakat bu düşünceyi yansıtan (2), (4) ve (5)'in oldukça akılcı ve dolayısıyla da savunulabilir oldukları yönündeki eğilimler de göz ardı edilmeyecek kadar yaygındır. Ben bu eğilimlere katılanlardan birisi değilim, ama tartışmalı olan bu öncüller buradaki tartışmanın asıl hedefi olmayacaktır. Burada özellikle gündeme getirip tartışmak istediğim, üçüncü öncül ve şüphelinin bu öncülü desteklemek için ileri sürdüğü argümandır.

II

(3) no'lu öncül, S'nin duyu deneyimlerinin salt duysal özellikleri dışındaki başka hiçbir unsurun bir inancın epistemik statüsünü tespit etmede belirleyici olmadığını açıkça ifade eder. Özellikle (4)'ü de motive eden bu sav, S'nin *ö'ye* gerekçeli olarak inanıp inanmadığını, S'nin tıpkı inançları gibi zihinsel ya da içsel olan unsurlar ile duyular aracılığıyla sahip olunan duyu deneyimleri arasındaki ilişkilere bağlar; fakat bu, başka unsurlarla birlikte, bilgi üzerindeki güvenilirlik şartını da açıkça saf dışı bırakır. Dikkat edilecek olursa; bu öncül, klasik deneyimciliğin bazı önemli unsurlarını da içinde barındıran temelciliğin ana savlarından birisidir.

Temelselci epistemoloji, bütün inançları "temel" ve "temel olmayan inançlar" olmak üzere ikiye ayırır ve bilginin yapısını tıpkı bir piramite benzetir. Piramitin en altında temel inançlar ama üste doğru gidildikçe bir birini destekleyen ve bazen "basit olmayan inançlar" olarak da adlandırılan "temel olmayan inançlar" bulunur. Bu görüşe göre, bilginin nihai dayanağı temel inançlardır; yani, tıpkı (3)'ün de iddia ettiği gibi, bilginin haklı zemini, S'nin doğrudan doğruya erişiminin olduğu duysal deneyimleri veya inanç tarzında sahip olduğu içsel ya da zihinsel durumlarıdır. Bunların epistemik açıdan gerekçelendirilmeleri veya bilgi statüsü elde etmeleri için başka inançların desteğine ihtiyaçları yoktur. Çünkü bu tür inançlar kendiliğinden gerekçelidir. Ayrıca, bütün inançların destekleyicisi, doğruluğu apaçık olan, yani çıkarımsal olmayan bu altyapı inançlarıdır.

Temelciliği esas alan (3), güvenilirlik unsurunun inançlarımızın epistemik statüsü üzerinde belirleyici olmadığını dolaylı bir şekilde gerektirir. Şöyle ki, güvenilirlik, bir inancın bilgi olup olmadığını, bir inanca gerekçeli olarak inanıp inanmadığımız sorularını birer olgusal problem olarak götürür ve inançlarımızın epistemolojik statüsü hakkındaki bu tür problemlerin *a posteriori* bir tarzda işlenmesi gerektiğini ileri sürer. Oysa, yukarıda sunulan şüpheli argümanda da açıkça görüldüğü gibi, şüpheli, *ö'nün* epistemolojik statüsünü tamamen *a priori* yollarla belirler ve deneysel bir araştırma gerektiren bilişsel süreçlerin güvenilirliği ile ilgili olgusal problemlerle uğraşmaz. Çünkü ona göre pozitif epistemolojik statü, S'nin duyu

deneyimlerinin sadece *salt* duyuusal özellikleri tarafından belirlenir. İşte bu sınırlama, güvenilirlik unsurunun pozitif epistemik statü için *gereksiz* olduğunu dolaylı olarak gerektirir.

(3)'ün gerektirdiği bu iddiayı daha açık olarak görebilmek için, duyu deneyimlerinin taşıdığı veya taşıyabileceği şu iki farklı niteliğin göz önünde bulundurulması yeterli olacaktır: Duyu deneyimlerinin sahip olduğu *salt* duyuusal nitelikler ve duyu deneyimlerinin *salt* duyuusal olmayan ama dış dünya ile olan *nedensellik* bağıntıları yüzünden sahip olabileceği nitelikler. Örneğin kırmızı bir elmanın, S'ye nasıl *göründüğü* ile ilgili sübjektif unsur, bu elma hakkında S'nin sahip olduğu duyuusal deneyimin *salt* duyuusal olan özelliğidir. Öte taraftan, S'nin aynı elma hakkındaki aynı duyuusal deneyiminin bu elma ile olan nedensellik ilişkisi nedeniyle sahip olduğu veya olabileceği *güvenilirlik* ya da *doğru inanç oluşturma eğilimi* gibi unsurlar, elma hakkındaki bu duyu deneyiminin *salt* duyuusal olmayan nitelikleridir. K. F. Johansen, akedemik şüpheciliğin öncülerinden birisi olan Carneades'in bu ayrımın farkında olduğunu şöyle belirtir:

Carneades Zeno'ya şunu teslim eder: Bilişsel bir duyu izlenimi [*phantasia* katalitik] gerçek nesne tarafından oluşturulur ve ona *neden* olan bu nesneyle uygunluk içindedir. Fakat duyuusal izlenimin, gerçek olmayan bir nesneden hiçbir şekilde elde edilmeyecek türde bir şey olup olmadığı konusunda itiraz eder. Sonuç olarak bunu bir dizi standart şüpheci kanıt takip eder: Algı, belli iç veya dış şartlar altında kesin olmayabilir, kesin olarak özdeş izlenimler olabilir... Bunların hepsi de çok bilinen şeylerdir ve sonuç tabii ki açıktır: Gerçek bir nesnenin kesin bir biçimde kavranması olanaklı değildir, doğrunun kesin olan bir kriteri yoktur. Fakat Carneades bununla yetinmez, *phantasia* gibi bir şeyin varlığını bir hipotez olarak ele alır ve argüman sürüp gider. Bu tip bir duyuusal izlenim yani *phantasia* hem objektif hem de sübjektif bir boyuta sahiptir; yani o, gerçek nesneyi objektif olarak doğru veya yanlış biçimde yeniden yansıtılabildiği gibi, bir gözlemciye sübjektif olarak doğru veya yanlış da gözükabilir.¹⁷

Duyu deneyimlerinin sübjektif yönü, nesnelere nasıl *göründüğü* ile ilgili *salt fenomenolojik* karakterli unsurlarla ilgilidir. Fakat, aynı duyu deneyimlerinin bu nesnelere ile olan *nedensellik* bağıntıları dolayısıyla sahip oldukları *salt* duyuusal olmayan nesnel nitelikleri de vardır. Carneades, bu niteliklerin neler olduğunu spesifik olarak belirtmezse de, duyuusal deneyimlerin nesnel özelliklere de sahip olabileceğini açıkça kabul etmektedir.

Locke, *İnsan Anlığı Üzerine Bir Deneme*'nin II. Kitabının 8. Bölümünde yaptığı ünlü "birincil ve ikincil nitelikler ayırımına" bağlı olarak, nesnelere gerçekten sahip olduğu büyüklük, biçim ve hareket gibi birincil niteliklerinin *neden* olduğu idelerin, söz konusu bu nitelikleri zihnimizde gerçeğe uygun olarak "temsil ettiklerini" ve onların tam "benzerleri" olduklarını savunurken, duyu deneyimlerimizin nesnelere ile

¹⁷ K. F. Johansen, *A History of Ancient Philosophy: From the Beginnings to St. Augustine*, çev. Henrik Rosenmeier, London and New York: Routledge, 1998, s. 486.

olan *nedensellik* bağıntıları dolayısıyla *temsilcilik* ya da *temsil edebilme* gibi salt duyuşsal olmayan karakteristikler de taşıdığı açıkça ileri sürmektedir. Oysa, dış dünyanın bilgisi problemi hakkında duyuşsal algıya oldukça sınırlı bir rol yükleyen Descartes, *Altıncı Düşünce*'de duyuşsal algıyla ilgili genel olarak anti-amprisist bir pozisyon benimser. Fakat Descartes'ın yine aynı *Düşünce*'de maddi tözün varlığını kanıtlamak için geliştirdiği argüman, edilgen bir yeti olarak nitelendirilen duyuşsal algının, ki her ne kadar "çok bulanık ve karışık" olsa bile, maddi tözün (birincil) niteliklerini gerçeğe uygun bir şekilde temsil edebileceğini kabul eder. Descartes'a göre, duyuşsal nesnelere hakkındaki idelerinin gerçekliği, onların temsil edici içeriğinin bir fonksiyonudur. Maddi tözün "formel" gerçekliği ise; onun kendi doğası gereği ya da *aslen* sahip olduğu gerçekliktir. Descartes, "cisimsel şeyler"i "formel olarak" ya da daha "yüksek bir derecede" içerdiği bütün gerçekliğin ideler aracılığıyla taşıdığı vurgularken, duyuşsal algısının salt duyuşsal olan karakteristiklerinin yanı sıra, *temsil edici olma* gibi salt duyuşsal olmayan bir niteliğe de sahip olduğunu kabul eder ve bunu maddi tözün tanıtılmasında temel alır.¹⁸

Duyuşsal deneyimlerinin taşıdığı bu farklı niteliklerin hangisi veya hangileri bir inancın epistemik statüsünü belirler? Epistemolojik teorileri birbirinden ayıran başlıca konu, bu soruya verilen tepkiyle doğrudan bağlantılıdır.¹⁹ Güvenilirlik görüşü, duyuşsal deneyimlerinin bilgi ve epistemolojik gerekçelendirme üzerindeki rolünü kesinlikle yadsımaz; ama bu görüşe göre duyuşsal deneyimlerinin pozitif epistemolojik statü için belirleyici olan yönü, onların yalnızca fenomenolojik nitelikleriyle de sınırlandırılmaz. Çünkü duyuşsal verilerinin bilgi üzerindeki rolü, güvenilir bu yaklaşıma göre, hem onların "girdileri inançlar olmayan *şartsız* güvenilir süreçlerin" girdisi olmalarına hem de bu tür süreçlerin çıktısı olan inançların *çoğunlukla* doğru olmasına bağlıdır.

Inançlarımıza neden olan bilişsel süreçler, "*girdi-çıkıtı*" nedensel ilişkisiyle çalışan fonksiyonel etkinliklerdir ve bilişsel süreçlere alınan girdilerin ne olduğu, bu süreçlerin yapısı ve türünü doğrudan belirler. Goldman, inanç oluşturan güvenilir süreçleri, "girdilerini inançların oluşturduğu *şartlı* güvenilir süreçler" ve "girdileri inançlar olmayan *şartsız* güvenilir süreçler" olmak üzere ikiye ayırır.²⁰ Çıkarıma dayalı

¹⁸ Descartes, 1984, s.55.

¹⁹ Duyuşsal deneyimlerin bilgi ve epistemik gerekçelendirme üzerindeki rolünün ne olduğu problemiyle ilgili üç genel teori ileri sürülmüştür: Temsilcilik (dolaylı realizm), fenomenalizm ve dolaysız realizm. Bu sınıflama için bkz., Dancy, 1985, ss.144-147 ve L. Bonjour, "Epistemological Problems of Perception", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde, ed. E/N. Zalta, 2005. Bu teoriler arasındaki en temel ayrılık şu sorulara verilen tepkide yatar: Algıya dayalı inançlar duyuşsal deneyimlerinden akıl yardımıyla mı çıkarılır? Yoksa, duyuşsal deneyimleri bizim zihnimize algısal inançlara neden mi olur? Genel olarak şüpheciye göre, duyuşsal deneyimlerimiz algısal inançlarımıza doğrudan neden olmaz; tersine, algısal inançlar duyuşsal deneyimlerinden akıl yardımıyla çıkarılır. Oysa, dolaysız realizmin bir türü olan dışsalcı teoriler, duyuşsal deneyimleri ile algısal inançlar arasında çıkarımsal değil, nedensel bir ilişkinin varlığını savunur.

²⁰ Goldman, 1979, ss.12-15. Bu ayrımın asıl ilgi odağı inançların bilişsel süreçler üzerindeki rolünü tayin etmek değil, "şartlı güvenilirlik" kavramına açıklık ve işlerlik kazandırmaktır. Bu

bilginin kaynağı ilk gruptaki süreçlerdir ve bu tür süreçlerin girdisi inançlardır; ancak, böyle bir süreç ya da mekanizmanın neden olduğu bir inancın çıkarıma dayalı bilgi olabilmesi, “girdi inançları doğru olduğu zaman çıktılarının da doğru olması” gerektiği şartının yerine getirilmesine bağlıdır. Öte taraftan, duyu deneyimleri, çıkarımsal olmayan bilgi ve gerekçelendirmenin kaynağı olan ikinci gruptaki süreçlerin girdisini oluşturur. Ama bu tür girdilerin bir inancın epistemik statüsünü belirleyen yönü, onların sadece salt duysal olan karakteristikleri veya özne açısından taşıdıkları *sübjektif olasılıklar* değil, tersine girdi işlevi gören bu duyu deneyimlerinin örneğin “*güvenilir olma*” gibi nesnel karakteristikleridir.

Oysa şüphecinin öngördüğü (3) no’lu öncül, *ö*’nün epistemolojik statüsünü duyu deneyimlerinin yalnızca salt *fenomenolojik* niteliklerine bağlamakla, bu deneyimlerin *doğru inanç oluşturma eğilimi*, *güvenilirlik*, *enformasyon taşıyor olma* ve *temsil edicilik* gibi salt duysal olmayan nesnel karakteristiklerini de dolaylı olarak hesaba katmaz; ki bu da güvenilirliğin üstü kapalı bir şekilde reddedilmesi demektir.

III

Bilgi doğruluk koşulu yanında, “güvenilirlik” gibi başka bir dışsal koşulu da zorunlu olarak gerektiriyorsa— ki bugün birçok içselci de dahil çoğu bilgi teorisyeni bu savı çok açık olarak benimsemektedir— şüphecinin önemli bir hata yaptığı ortadadır. Buna rağmen, yüzyıllardır şüpheciliği inceleyen ve Kant’ın felsefenin belki de en önemli skandallarından biri olarak gördüğü (8) gibi bir sonucun kabul edilemez olduğunu düşünen filozoflar, şüphecinin böyle önemli bir hata yaptığını söylenip durmak yerine, özellikle şüpheciyi (8)’e götüren akıl yürütme tarzını oldukça etkileyici bulmuşlardır. Bunun oldukça akılcı ve aynı zamanda haklı bir tavır olduğunu düşündüğüm için, burada şüphecinin özensiz olduğu basitçe şikayet edilmeyecek, fakat (8)’e kapı aralayan (3)’ün dayandığı argümanın, (3)’ü mantıksal olarak *gerektirmediği* gösterilmeye çalışılacaktır. Şüphecinin geliştirip, sonuç önermesinin (3) olduğunu öne sürdüğü, fakat kanımca sonucu gerçekten (3) değil de (E) gibi başka bir iddianın olduğu argüman şöyle ifade edilebilir.²¹

(A) S açısından dışsal olan bir unsurun, inanç *ö*’nün epistemolojik statüsünü belirleyen etmenler arasında yer almasının gerekli şartı, S’nin bu unsuru *bilmesidir*.

(B) Ama bu tür bir olgu ya da unsurun bilgisini veren tek kaynak duyumlardır.

nedenle, Goldman’ın buradaki ayırımı şartlı güvenilir süreçler ve şartsız güvenilir süreçler şeklinde de ifade edilebilir.

²¹ Bu argümanda kullanılan öncüllerin izlerini şüpheci literatürde görmek olanaklıdır; ama o, herhangi bir şüpheci metinde burada sunulduğu şekliyle bulunmamaktadır. Şüphecinin (3) no’lu öncül için böyle bir savunma geliştirmesi gerektiğini düşündüğüm için, şüphecinin argümanı burada yeniden inşa edilmiştir ve argümanın esas aldığı her bir öncül şüpheci savlarla mantıksal olarak uyumludur.

(C) Böylece (A) ve (B), içsel ya da zihinsel karakterli olmayan olgu veya unsurlar ancak duyular aracılığıyla erişilebildiği sürece, *ö*'nün epistemolojik statüsünü belirleyen deliller arasında yer alabilir sonucuna götürür ki, böyle bir sonucun da doğru olması, bu tür bütün epistemik delillerin S'nin duyusal delilleri tarafından zaten kuşatıldığı anlamına gelir.

(Ç) Bundan dolayı, *ö*'nün S açısından dışsal olan bir delil temelinde haklılandırılması, *ö*'nün, aynı zamanda, duyusal deliller temelinde de gerekçelendirilmiş olmasını gerektirir.

(D) O halde, *ö*'nün epistemik statüsünü belirlemek için, *ö*'nün sadece eldeki duyusal delillerle olan bağlantısını göz önünde bulundurmamak yeterlidir.

(E) O halde, S'nin *ö*'ye gerekçeli bir şekilde inanıp inanmadığını ve dolayısıyla da *ö*'yü bilip bilmediğini belirleyebilmek için, S'nin yalnızca duyusal delilleri üzerinde durulmalıdır.

Şüpheci, yukarıdaki argümanın, BIV şüpheci argümanının (3) no'lu öncülünü açıkça desteklediğini düşünür. Ona göre, (3) ve (E) birbirine eşdeğerdir; yani, şüpheci için, bu iki iddia birbirini karşılıklı olarak gerektirir, biri diğerinden türetilebilir. Ama tartışmamızın geri kalan bölümünde, şüphecinin düşündüğünün aksine, (3) ve (E)'nin birbirine kesinlikle eşdeğer olmadığı ve bu nedenle de şüphecinin (3) için *henüz* iyi bir argümanı olmadığı gösterilmeye çalışılacaktır.

Yukarıda da belirtildiği gibi, (3) şunu iddia eder: S'nin *ö*'ye gerekçeli olarak inanıp inanmadığını tespit etmek ve böylece de onun *ö*'yü bilip bilmediğini belirleyebilmek için, S'nin duyusal olmayan bütün delilleri bir kenara bırakılıp, S'nin duyu deneyimlerinin *sadece* salt *fenomenolojik* özellikleriyle ilgili unsurlar üzerinde durulması yeterlidir. Şüpheci, bu iddianın, (E)'den *geçerli* bir şekilde türetilebileceğini ve bu nedenle de yukarıda verilen argümanın, (3) için iyi bir dayanak oluşturduğunu düşünür. Fakat bu iki iddia daha yakından incelendiğinde, bunun böyle olmadığı, yani (E)'nin (3)'ü mantıksal olarak gerektirmediği çok açık olarak görülür.

(E), *ö*'nün epistemik statüsünü belirlemede, öznenin sadece duyusal deneyimlerinin dikkate alınmasının yeterli olacağını öne sürer. Ama (3), böyle bir belirleme yapılmaya çalışılırken, öznenin duyusal deneyimlerinin sadece salt fenomenolojik olan niteliklerinin ele alınması gerektiğini vurgular. Böylece, (3) no'lu öncül, öznenin duyu deneyimleriyle ilgili hangi unsurların *ö*'nün epistemolojik statüsünü belirlediğini spesifik olarak belirtirken; (E) böyle bir belirleme yapmaz ve öznenin duyu deneyimlerinin taşıdığı hangi niteliklerin *ö*'nün epistemik statüsü için belirleyici olduğunu açıkta bırakır. Eş deyişle, genel olarak duyu deneyimlerin *ö*'nün epistemik statüsü için belirleyici olduğunu ileri süren (E), duyu deneyimlerinin hangi niteliklerinin pozitif epistemolojik statü için gerekli ve yeterli olduğunu spesifik olarak belirtmez. Bundan dolayı, (3), (E)'den içerik olarak daha kapsamlıdır ki, bu (3)'ün

E)'den geçerli olarak türetilmeyeceğini açıkça gösterir.²² O halde, (3) ve (E) eşdeğer eğildir.

Bunu bir örnek üzerinde göstermeye çalışalım. Yukarıda da ifade edildiği gibi, duyu deneyimlerimiz sadece salt fenomenolojik karakteristiklere sahip değildir. Bir ve aynı duyu deneyimi, salt duyusal olan niteliklerin yanında, salt duyusal olmayan nitelikler de taşır. Örneğin, kırmızı bir elma hakkındaki duyu deneyimlerimizin hem salt duyusal olan hem de salt duyusal olmayan nitelikleri vardır. Kırmızı elmanın bize asıl görüldüğü, bu elma hakkında sahip olduğumuz duyusal deneyimimizin salt duyusal olan niteliğidir. Yalnızca bize özel olan ve dolayısıyla kompleks öznel unsurlar taşıyan bu elma hakkındaki aynı duyu deneyimimiz, elmanın bize nasıl görüldüğüyle ilgili salt duyusal niteliklerin yanı sıra, bu elma ile olan nedensellik bağıntısı yüzünden sahip olduğu veya olabileceği salt duyusal olmayan nitelikler de taşır. Alvin Goldman'ın "güvenilir olma" ya da "doğru inançlara neden olma eğilimi" olarak belirlediği karakteristikler veya Fred Dretske'nin "enformasyon taşıyor olma özelliği" diye isimlendirdiği unsur, bu kırmızı elma hakkındaki duyu deneyimimizin salt duyusal olmayan nitelikleridir.²³

Bu bağlamda, (3) no'lu öncül, duyu deneyimlerinin özneye nasıl görüldüğüyle ilgili öznel niteliklerinin *ö*'nün epistemolojik statüsünü belirlediğini, aynı duyu deneyimlerinin "güvenilir olma" gibi nesnel niteliklerinin ise, *ö*'nün epistemik statüsüyle hiçbir ilgisinin olmadığını iddia eder. Fakat (E), genel olarak duyu deneyimlerinin belirleyici olduğunu ileri sürer; ama öznenin duyu deneyimlerinin aşdığı bu farklı niteliklerden hangisi veya hangilerinin *ö*'nün epistemik statüsü için belirleyici olduğu konusunda sessiz kalır. Yani (3), güvenilirlik sınırlamasını saf dışı bırakırken, (E)'nin böyle bir iması yoktur ve bu, (3) ve (E)'nin mantıksal olarak birbirine eşdeğer olmadığını gösterir. Çünkü duyular aracılığıyla verilenin *ratio cognoscendi* olduğu düşüncesinden, "güvenilirliğin" *ratio essendi* olmadığı savı geçerli bir şekilde türetilmez. O halde, (E)'yi desteklemek için ileri sürülen gerekçe, aynı zamanda (3) no'lu öncül için de bir argüman kesinlikle teşkil etmez.

IV

Sonuç olarak, BIV şüpheli argümanı dedüktif olarak geçerlidir; ama onun güvenilirliği yani hem geçerli hem de bütün öncüllerinin doğru olup olmadığı kuşkuludur. Şüphelinin (3) no'lu öncül için *henüz* iyi bir argümanın olmaması, BIV

²² (3), *ö*'nün epistemik statüsünü belirleyen unsurları duyu deneyimlerinin sadece salt fenomenolojik özellikleriyle sınırladığı için, (E)'nin, ilk bakışta, (3)'den daha kapsamlı olduğu anılabilir. Ama, daha yakından bakılacak olursa, bunun böyle olmadığı açıkça görülür. Şöyle ki; (E), genel olarak duyu deneyimlerinin belirleyici olduğu iddia eder ve (3)'de zaten bunu kabul etmektedir. Ama (3), buna ek olarak duyu deneyimlerinin hangi unsurlarının belirleyici olduğunu da iddia eder ki, (E)'nin bununla ilgili bir söylemi yoktur. Böylece (3), (E)'den daha fazla şey söylemiş olur ve bu anlamda (E)'den daha kapsamlıdır.

²³ Dretske, *Knowledge and the Flow of Information*, Cambridge: MIT Press 1981, s.142.

şüpheli argümanının güvenilirliği açısından çok önemli bir eksiklik ve dolayısıyla onun (8)'de ifade edilen şüpheli sonucunun akılcı ve kabul edilebilir bir tarzda savunulabilirliği bakımından ciddi bir sorundur. Şüphesiz bu durum, (3)'ün yanlış olduğu anlamına gelmediği gibi, burada da söz konusu bu öncülün yanlış olduğu iddia edilmemektedir. Bu makalenin temel tezi, Kartezyen şüpheciliğinin güvenilirliği reddedici içeriğinin aslında temelsiz olduğudur. Çünkü "dış dünya hakkındaki yargılarımızın epistemolojik statüsünü belirleyen *ratio cognoscendi* duyumlardır" düşüncesi, duyuşsal algıya dayalı bütün inançlarımızı epistemik bakımdan haklılandırır veya bilgiye dönüştüren *ratio essendi*, duyu deneyimlerimizin taşıdığı "temsilcilik", "güvenilirlik" veya "enformasyon taşıyor olma" gibi nesnel nitelikler değil, bu duyu deneyimlerinin sadece salt fenomenolojik karakteristikleri olduğu şeklindeki bir sonucu mantıksal olarak zorunlu kılmaz.

Kuşkusuz (E) için yukarıda geliştirilen argümanın öncülleri, içselci bir çizgide yeniden inşa edilerek, (3)'ü ima eder duruma getirilebilir; ancak, böyle bir argüman da doğal olarak artık (8)'de ifade edilen şüpheli sonucu değil, tersine gerekçelendirme hakkındaki içselciliği destekleyecektir. Böylece, şüphecinin elinde (3) no'lu öncülü temellendirecek ve dolayısıyla onu güvenilir bir şekilde (8)'e taşıyacak bir argüman henüz mevcut değildir. Fakat epistemolojiyi büsbütün *a priori* bir disiplin olarak gören şüphecinin, güvenilirliği dünyanın doğa kanunsal özelliklerine bağlı olan ve bundan dolayı da güvenilir olup olmadıkları deneysel bir araştırma gerektiren bilişsel süreçlerin hem güvenilirliği hem de güvenilirlik unsurunun pozitif epistemik statü için gerekliliği hakkındaki kuşkucu savlarını temellendirebilecek böyle bir argümanı, kendi koltuğundan zahmetsizce yürüttüğü sırf *refleksiyon* temelinde de geliştirebileceğinden pek emin değilim.²⁴

ABSTRACT

SKEPTICAL HYPOTHESES AND RELIABILITY

The *brain-in-a-vat* skeptical argument requires that it is just purely sensory characteristics of our experiences that determine the positive epistemic status of our perceptual beliefs. The requirement which implies that *reliability* isn't necessary for knowledge is based on this: from the metaphysical supposition that it is mainly our sensory experiences that define the positive epistemic status of a given empirical proposition that *p*, it follows that it is *only* purely *phenomenological* features of these experiences that turn *p* into knowledge. I argue that this requirement implying the denial of reliabilism is groundless, and so is the soundness of the BIV skeptical argument.

²⁴ "Peki ama, şüphecinin bilginin imkanı açısından ileri sürdüğü *a priori* itiraz güvenilir bu yaklaşımı da kuşatmıyor mu?" Bu soruyu, *Felsefe Dünyası* dergisi için bu makeleyi değerlendirmeye alan hakeme borçluyum. Şüpheli argümanın yukarıda ifade etmeye çalıştığım (1) ve (5) no'lu öncüllerine iyi bir itiraz bulunmadığı, söz konusu öncüllerin yanlış olduğu gösterilemediği sürece, güvenilirlik dahil diğer bütün teoriler de tehdit altındadır. Goldman bu durumu açıkça kabul eder. Bkz. Alvin Goldman, *Epistemology and Cognition*, ss. 55-57.

Keywords: skepticism, Descartes, skeptical hypotheses, the brain-in-a-vat skeptical argument, Goldman, reliabilism, reliability.

KAYNAKÇA

Alston, W. P. *Epistemic Justification: Essays in The Theory of Knowledge*, Ithaca: Cornell University Press 1989.

Alston, W. P. "How to Think About Reliability", *Philosophical Topics*, sayı: 23(1), 1995, s.1-29.

Bach, K. "A Rationale for Reliabilism", *The Monist*, sayı:68, 1985, s.246-263.

Bonjour, L. *The Structure of Empirical Knowledge*, Cambridge: Harvard University Press 1985.

Bonjour, L. "Epistemological Problems of Perception", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* içinde, ed. E/N.Zalta, 2005.

Conne, E. and Feldman, R. "The Generality Problem For Reliabilism", *Philosophical Studies*, sayı: 80, 1998, s.1-28.

Dancy, J. *Introduction to Contemporary Epistemology*, Basil Blackwell: Oxford, 1985.

Descartes, R. *The Philosophical Writings of Descartes II*, ed. J.Cottingham, R. Stoothoft ve D. Murdoch, Cambridge: Cambridge University Press 1984.

Dretske, F. "Epistemic Operators", *The Journal of Philosophy*, sayı: 67, 1970, s. 107-23.

Dretske, F. *Knowledge and the Flow of Information*, Cambridge: MIT Press 1981.

DeRose, K. "Solving the Skeptical Problem", *The Philosophical Review*, sayı:104, 1995, s.1-52.

Foley, R. *The Theory of Epistemic Rationality*, Cambridge:Harvard University Press 1987.

Foley, R. *Working Without a Net: A Study of Egocentric Epistemology*, New York, Oxford University Press 1993.

Fumerton, R. *Metaepistemology and Skepticism*, Lanham, MD: Rowman&Littlefield, 1995.

Ginet, C. "Contra Reliabilism", *The Monist*, sayı: 68, 1984, s.175-178.

Goldman, A. "What is Justified Belief?", *Justification and Knowledge* içinde, ed. G. S. Pappas, Dordrecht: D. Reidel, 1979.

Goldman, A. *Epistemology and Cognition*, Cambridge: Harvard University Press 1986.

Goldman, A. "Strong and Weak Justification", *Philosophical Perspectives*, sayı: 2, 1988, s. 51-69.

Hyman, J. "The Causal Theory of Perception", *The Philosophical Quarterly*, sayı: 42, 1992, s. 277-29.

Johansen, K. F. *A History of Ancient Philosophy: From the Beginnings to St. Augustine*, çev. Henrik Rosenmeier, London and New York: Routledge, 1998.

Lehrer, K. "Discursive Knowledge", *Philosophy and Phenomenological Research*, sayı: 60 (3), 2000, s.637-653.

Lewis, D. "Elusive Knowledge", *Australasian Journal of Philosophy*, sayı: 74, 1996, s.549-67.

McDowell, J. *Mind and World*, Cambridge, Mass.: Harvard University Press 1996.

Nozick, R. *Philosophical Explanations*, Cambridge: Harvard University Press 1981.

Pollock, J. "Reliability and Justified Belief", *Canadian Journal of Philosophy*, sayı:14, 1984, s.103-114.

Pollock, J. *Contemporary Theories of Knowledge*, Totowa, NJ:Rowman &Littlefield, 1986.

Pryor, J. "Highlights of Recent Epistemology", *The British Journal for the Philosophy of Science*, sayı: 52, 2001, s.95-124.

Putnam, H. *Reason, Truth and History*, Cambridge: Cambridge University Press 1981.

Putnam, H. *Realism and Reason*, Cambridge: Cambridge University Press 1983.

Sosa, E. "How to Defeat Opposition to Moore", *Philosophical Perspectives*, sayı:13, 1999, s.141-54.